

METİNLE İLGİLİ HADİS İLİMLERİ

1- Muhaddisler, Rasulullah'tan gelen rivayetleri gerek sened ve gerekse metin yönüyle tetkik ederek Müslümanların önüne sağlam hadisler koymak için zaman içerisinde bazı prensipler, terimler ve ilimler geliştirmişlerdir. Bu ilimleri bünyesinde barındıran şemsiye ilme *ulûmu'l-hadîs* (hadis ilimleri) veya tekil ifadeyle *ilmu'l-hadîs* (hadis ilmi) demişlerdir. Söz konusu ilimle ilgili tariflere baktığımızda, hem senedin hem de metnin göz önünde bulundurulduğunu görmekteyiz. Bu bir anlamda, sened yanında metnin de tetkik edilmesi manasına gelmektedir.

Hadis ilmi kendi içerisinde iki kısma ayrılmaktadır: Rivâyetu'l-hadîs ilmi, dirâyetu'l-hadîs ilmi. Rivâyetu'l-hadîs, Hz. Peygamber'den gelen hadislerin durumunu, ravilerin adalet ve zabtını, senedin muttasıl ve munkatı olup olmayışını ve diğer hususları araştıran ilimdir. Usûlu'l-hadîs diye meşhur olan ilim budur. Dirâyetu'l-hadîs ise "Hadislerin lafızlarından anlaşılan manaları ve muradı, Arapçanın kaidelerine, şeriatın prensiplerine ve Hz. Peygamber'in hallerine uygunluk açısından araştıran ilimdir." Zâkir Kâdirî, dirâyetu'l-hadîs tarifinin eksik olduğunu, bu tarife Kur'an-ı Kerim'e ve akl-ı selime muhalefetin de eklenmesi gerektiğini söyler.

Tarifleri açacak olursak hadis ilimlerinden bir kısmı Hz. Peygamber'den gelen hadisleri sened ve metnin sağlıklı nakledilmesi açısından tetkik ederken diğerleri de metni inceleyerek rivayetin ne derece Hz. Peygamber'e ait olduğunu ve amel edilip edilmeyeceğini (Kur'an'a, sünnete, akl-ı selime... uygun olup olmadığını) ortaya koyar. Sözün özü, "Hadis ilimleri grubuna bağlı her ilim dalının müşterek gayesi, Hz. Peygamber'e (sas.) ait sözlerle, ona izafe edilen yalanları ayırt etmek, aynı konuda sahabe ve onlardan sonraki nesillere ait haberlerle, onlara ait olmamasına rağmen kendilerine izafe olunanları ayırt etmektir."

2- Muhkem

3- Muteşabih

4- Ferd

5- Garib

6- Mutabi ve şahid

7- Muallel

8- Şâz

9- Munker

10- Esbâb-ı vurûd: Müfessirler Kur'an ayetlerindeki muradın daha iyi anlaşılması ve inişlerine sebep olan nedeni ortaya koymak için sebep-i nüzullerine özel önem verirler. Çünkü bu bilgi hem ayetin kendisini hem de diğer ayetlerle olan irtibatını değerlendirmede faydalı olacağı gibi, istinbat etme durumunda olan fakihlere de sağlıklı bir bakış açısı kazandırır. Ayrıca bu bilgi, ayetlerin hangi sıraya göre indiğini ve nasıl bir ortamda nazil olduğunu tespit etmede de yardımcı olacağı için toplumsal sorunlara Kur'an'ın yaklaşımını gösterilir. Bu açıdan davetçiler için sosyolojik ve psikolojik davet rehberi sunar.

Aynı durum hadisler için de söz konusudur. Hz. Peygamber bazen sözlerini bütün ümmetini içine alacak şekilde, bazen de özel bir durum sebebiyle söylemiş olabilmektedir. Keza beyanlarının bir kısmının toplum geleneği içinde söylenmiş olması; beşer olarak sarf edilmiş olması da muhtemeldir.

Teşri ve itikadi yönü bulunan hadislere gelince, bunlar da ümmetin çizgisini yönlendirmede esas olacağı için kimlere, ne gayeyle ve hangi illete mebni söylendiğinin, o zamanla kayıtlı olup olmadığının tespit edilmesi zorunludur.

- 11- Garîbu'l-hadis
- 12- Muhteliful hadis
- 13- Nasih-mensuh
- 14- Tek hadisın tarikleriyle ilgili metin ilimleri